

การศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดความสัปปายะ
เพื่อนำไปออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัย

The Study of Architectural Design which Support the Acquisition
of Sappaya in order to Design Wat Pa Vimuttayalaya

ภคชาติ เตชะอำนวยการวิทย์

Pakachat Techa-amnuaywit

หลักสูตรปริญญา

สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชน

และสิ่งแวดล้อม

สถาบันอาศรมศิลป์

e-mail: pakachat@hotmail.

com

บทคัดย่อ

ปัญหาสำคัญต่างๆในโลกปัจจุบัน หากค้นลึกลงไปจะพบว่ามันต้นตอมาจากความเสื่อมโทรมในมิติทางจิตวิญญาณที่ขาดศีลธรรมอันดีงามของมนุษย์ทั้งสิ้น คำถามที่สำคัญสำหรับสถาปนิกก็คือผู้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมจะมีบทบาทอย่างไรได้บ้างเพื่อร่วมแก้วิกฤตการณ์นี้ ซึ่งหากพิจารณาบริบทของประเทศไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ก็จะมีพบว่ามีความสัปปายะ 7 อันหมายถึง ปัจจัยภายนอก 7 ประการ ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาจิตใจ อันได้แก่บุคคล อิริยาบถ สถานที่ อากาศ การสื่อสาร อาหาร และที่ตั้งวัด โดยปัจจัยเรื่องสถานที่นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาปนิกโดยตรง การศึกษานี้จึงต่อยอด พัฒนาหลักการดังกล่าว และนำมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบสถาปัตยกรรมบนการปฏิบัติงานจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มีผู้วิจัยเป็นตัวแปรหนึ่งของการวิจัย

บทความนี้จึงเป็นการสรุปสาระสำคัญจากงานวิจัยในเรื่องความสำคัญ วัตถุประสงค์ ความหมายและความสัมพันธ์ของความสัปปายะ รวมถึงกระบวนการและผลงานการออกแบบที่เอื้อต่อความสัปปายะ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัยระหว่างพระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการ และผู้เขียนในฐานะสถาปนิกผู้ออกแบบ ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2554

Abstracts

In contemplation on the origins of major problems in the society these days, one should find that they all result from deteriorated, immoral human souls. The key question is how architects who create architectures become instrumental in rectifying this crisis. With its national religion, Buddhism, Thailand has an advantage asset when it comes to the study on the relation between environment and spiritual development, the dharma known as sappaya 7: the 7 external factors that contribute to spiritual development; person, posture, adobe, climate, speech, food, and resort. As the place factor is directly associated with architects, the writer, as an architect and researcher, therefore study and further such dharma then apply it to the architecture design on real site through an action research procedure that has researcher as one of the variables.

Thereby, this journal paper is the conclusion of the research highlighted on the importance, purpose, meaning, and relation of sappaya, including the achieved Wat Pa Vimuttayalaya architecture design which supports the acquisition of sappaya and its co-design process between V. vajiramedhi, its target users, and the writer as the designing architect during 2009-2011.

คำสำคัญ: สัปายะ การมีส่วนร่วมในการออกแบบสถาปัตยกรรม

Keywords: Sappaya, Co-designing in Architectural Design

ความสำคัญและที่มาของการศึกษาเรื่องความสัปายะ

วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดในโลกปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาภาวะโลกร้อน การเกิดภัยธรรมชาติหลายต่อหลายครั้งในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี ด้านเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาการคอร์รัปชันเงินจำนวนมหาศาลและวิกฤติเศรษฐกิจในหลายประเทศ ด้านการเมืองและสังคม เช่น ปัญหาการแตกแยกทางความคิด ความเหลื่อมล้ำในสังคม ฯลฯ ล้วนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้คนที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้เป็นอย่างมาก ปัญหาต่างๆ มีต้นเหตุมาจากอะไร นี่คือนิยามที่คนทุกคนบนโลกใบนี้จำเป็นต้องตอบร่วมกันเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของมนุษย์ให้อยู่รอดสืบต่อไป พระสันตปาปา เบเนดิกต์ที่ 16 (2005) ได้เคยตอบคำถามนี้ไว้ว่า “ธรรมชาติไม่เคยมีปัญหา คนนั่นแหละมีปัญหา” และหากวิเคราะห์ลึกลงไปกว่านั้นจะพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากคนล้วนมีต้นตอมาจากความเสื่อมโทรมในมิติทางจิตวิญญาณที่ขาดศีลธรรมอันดีงามทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้นต้นเหตุดังกล่าวเมื่อผนวกกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ใช้กิเลสคือโลภะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการบริโภคจนเกินความจำเป็นก็ยิ่งส่งผลให้โลกเข้าสู่หายนะเร็วขึ้นกว่าเดิม (ประเวศ วะสี, 2554)

ในทางตรงกันข้าม โลกนี้ก็ยังมียุคกล้าค่าที่ผ่านการสืบทอดมาเป็นเวลานานและทำให้โลกสามารถดำเนินอยู่อย่างสงบสันติ สิ่งเหล่านี้ก็คือศาสนาและผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งสอนให้ผู้คนมีคุณงามความดีและกลม่อเกล่าให้ผู้คนอยู่กันอย่างสันติในสังคม ด้วยเหตุนี้เองงานสถาปัตยกรรมและพื้นที่ทางกายภาพที่เกิดขึ้นจากศาสนาและผู้นำทางจิตวิญญาณจึงเป็นวัฒนธรรมที่ค้ำจุนถึงการพัฒนามิติทางจิตวิญญาณของผู้คนและเป็นมรดกตกทอดให้เราได้เห็นในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น วัดวาอาราม โบสถ์ มัสยิด เป็นต้น โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ก็พบว่ามรดกสำคัญยิ่งในการศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมกับการพัฒนาทางจิตวิญญาณ นั่นคือ ความสัปายะ 7

“สัปายะ” อันมีความหมายโดยย่อคือ สิ่งที่เหมาะสมกับสิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550) เป็นข้อธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านในของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกทั้ง 7 ประการ ได้แก่ บุคคล อิริยาบท สถานที่ อากาศ การสื่อสาร อาหาร และที่ตั้งวัด ซึ่งหนึ่งในเจ็ดปัจจัยดังกล่าวนี้มีข้อที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมด้วยนั่นคือสถานที่หรืออาวาสสัปายะ จึงนำไปสู่โจทย์ที่สำคัญของบทความนี้ก็คือ จะออกแบบสถาปัตยกรรมอย่างไรให้เอื้อต่อการเป็นอาวาสสัปายะ

ท้ายที่สุดด้วยเหตุที่พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี ภิกษุผู้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่คำสอนเพื่อพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบัน ได้มีดำริในการสร้างวัดป่าวิมุตตยาลัยในแถบชานเมืองกรุงเทพมหานครโดยต้องการเลือกที่ตั้งและออกแบบสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นเหตุปัจจัยในการสร้างคนไปควบคู่กับการพัฒนาสังคมตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นโอกาสสำคัญในการศึกษาเรื่องการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดความสัปายะและนำไปประยุกต์ใช้ในการงานจริงอย่างสมสมัยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบจากพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธีและกลุ่มสังฆะตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ เพื่อให้เกิดผลสรุปที่สามารถนำไปต่อยอดด้านการออกแบบสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่เป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณและเป็นแนวทางในการพัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพสถาปัตยกรรมต่อไป

บทความนี้จึงมีสาระสำคัญอยู่สองประการคือ 1.) กระบวนการออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดความสัปายะ และ 2.) งานสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อความเป็นอาวาสสัปายะผ่านปฏิบัติการออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจความหมายของสถาปัตยกรรมผ่านตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมและปฏิปทาของพระเถระผู้นำการปฏิบัติธรรม
2. เพื่อนำผลที่ได้ไปออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัยของพระมหาภูติชัย วชิรเมธีให้เอื้อต่อความสัปปายะ

ความหมายและความสัมพันธ์ของความสัปปายะที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม

ความหมายของความสัปปายะที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม

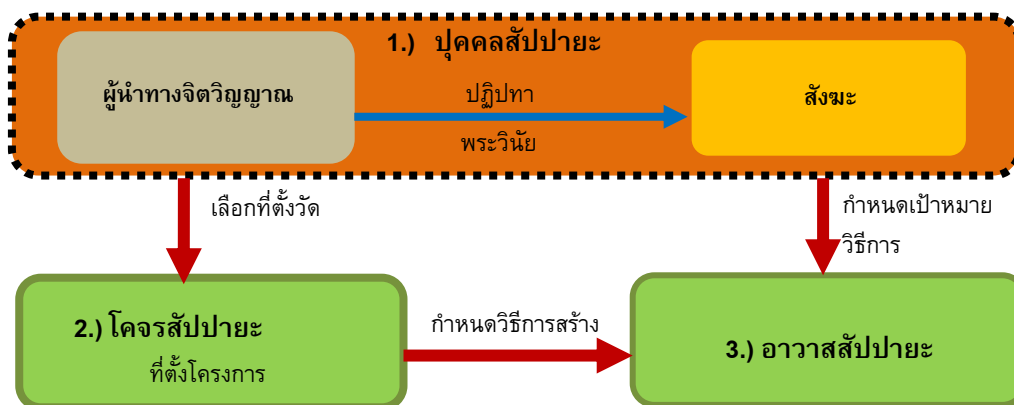
ผู้เขียนได้ประมวลจากคัมภีร์อรรถกถาวิสุทธิมรรค หนังสือพุทธธรรมที่รจนาโดยท่านพระพรหมคุณาภรณ์และการสัมภาษณ์พระมหาภูติชัย วชิรเมธีซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของวัดป่าวิมุตตยาลัย โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะความสัปปายะที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมซึ่ง ได้แก่

1. **อवासสัปปายะ** หมายถึง สภาพแวดล้อมและสถานที่ที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการภาวนา
2. **บุคคลสัปปายะ** หมายถึง บุคคลที่เกื้อกูลต่อการทำให้จิตผ่องใส เป็นผู้ชี้แนวทางแห่งการภาวนา ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายถึงบุคคลประเภทนี้ว่าคือ กัลยาณมิตร
3. **โคจรสัปปายะ** หมายถึง บริบทที่สงบอันบริบูรณ์ด้วยอาหาร ชุมชนที่มีศรัทธา และมีการสัญจรที่ไม่ลำบากรบกวน

ความสัมพันธ์ของความสัปปายะทั้ง 3

หลังจากที่นิยามความหมายของความสัปปายะที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ขั้นตอนต่อมาของการศึกษาผู้เขียนได้แสวงหาความหมายเพื่อตอบคำถามของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อที่ 1.) คือ การศึกษาและทำความเข้าใจความหมายของสัปปายะผ่านตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมและปฏิปทาของพระเถระผู้นำการปฏิบัติธรรม ด้วยการเข้าไปดูกรณีศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ วัดป่านานาชาติ สวนโมกขพลารามและสวนโมกขนิทานาชาติ รวมถึงได้ทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์ผู้นำทางจิตวิญญาณของกรณีศึกษานั้นๆ ซึ่งได้แก่ ท่าน เกวลี เสนนิง และคุณเมตตา พานิช ตามลำดับ

จากการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนได้พบว่าอवासสัปปายะนั้นจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆประกอบ คือ **บุคคลสัปปายะ** ซึ่งได้แก่ ผู้นำทางจิตวิญญาณและกลุ่มสังฆะ เช่น หลักที่พระพุทธรูปท่านมองในการสร้างสวนโมกขนิทาน ท่านก็ให้มองกลับไปที่วิถีของพุทธองค์ คือทำอะไรให้มันสามารถใกล้ชิดธรรมชาติได้มากที่สุด ให้มีการปรุงแต่งน้อยที่สุด (เมตตา พานิช, 2553) จึงส่งผลให้สวนโมกข์ทั้งสองแห่งมีธรรมชาติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดและอาคารเป็นองค์ประกอบที่รองลงมา และ **โคจรสัปปายะ** ซึ่งได้แก่ ที่ตั้งโครงการ เช่น เพราะวัดป่านานาชาตินั้นมีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในบริบทที่สงบ กล่าวคือ ห้อมล้อมไปด้วยเรือนสวนไร่นาของชาวบ้านปทุมวทยที่มีความร่มรื่นน้อย จึงส่งผลให้บรรยากาศภายในวัดป่านานาชาตินั้นเอื้อต่ออवासที่สัปปายะเป็นอย่างดี เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพความสัมพันธ์ของสัปปายะทั้ง 3

การออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อความสัปปายะ

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงความหมายและความสัมพันธ์ของความสัปปายะที่เกี่ยวข้องงานสถาปัตยกรรมแล้ว ลำดับถัดมาคือการนำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งหัวใจสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษาก็คือจะต้องให้ความสำคัญในการเรียนรู้ระหว่างผู้นำทางจิตวิญญาณ สังฆะ ที่ตั้งโครงการ และสถาปนิกผู้ออกแบบเพื่อให้สถาปนิกสามารถแปลผลการเรียนรู้ออกมาเป็นผลงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณ สังฆะ และที่ตั้งโครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างสถาปนิกกับผู้นำทางจิตวิญญาณนั้น ผู้ออกแบบจะต้องมีความเข้าใจในปฏิปทาและวิธีการสอนของผู้นำทางจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงแนวคิดและสอดคล้องกับปฏิปทา รวมถึงวิธีการสอนของผู้นำทางจิตวิญญาณ
2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างสถาปนิกกับสังฆะซึ่งเป็นผู้ใช้สอยสถาปัตยกรรมนี้โดยตรง ผู้ออกแบบต้องเข้าใจความต้องการพื้นที่ใช้สอย ลักษณะ พฤติกรรมและธรรมชาติในการปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าว และแปลความเข้าใจนั้นให้เป็นสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับการเรียนรู้กับผู้นำทางจิตวิญญาณ
3. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างสถาปนิกกับผู้นำทางจิตวิญญาณ สถาปนิกผู้ออกแบบ เพื่อพิจารณาที่ตั้งโครงการนั้น ทั้งสองจะต้องร่วมกันพิจารณาทางเลือกของที่ตั้ง เพื่อเลือกที่ตั้งโครงการที่เป็นโคจรสัปปายะซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างสรรค์

ให้เกิดความสัปปายะ จากนั้นจึงทำการออกแบบสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับโคจรสัปปายะต่อไป จากกระบวนการเรียนรู้และทำงานข้างต้น จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดงานสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อความสัปปายะได้

กระบวนการออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัยให้เอื้อต่อความสัปปายะ

“สิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการ คือ ได้ทำให้กระบวนการของความเป็นครูบาอาจารย์กับลูกศิษย์ได้คืนกลับมา” (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2555)

เพื่อให้การออกแบบตรงตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้นำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัย จึงได้กำหนดขั้นตอนหลักเป็น 2 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระบวนการเรียนรู้ระหว่างพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีกับผู้เขียนนั้น ได้กำหนดขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันถึง 8 ครั้ง ซึ่งแบ่งเป็น คือ 1.1.) การสนทนาอย่างมีประเด็น 1.2.) การตรวจแบบร่างผังบริเวณขั้นต้น และ 1.3.) การปฏิบัติธรรมในกรณีศึกษาตัวอย่าง (ภาพที่ 2) 1.4.) การดูกรณีศึกษาร่วมกันกับพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ภาพที่ 2) จากนั้นจึงนำมาสู่การกำหนดแนวคิดในการออกแบบ และพื้นที่ใช้สอยของวัดป่าวิมุตตยาลัย เมื่อประมวลแนวคิดข้างต้นสู่กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมแล้วจึงนำแบบร่างไปเสนอเพื่อรับการพิจารณาและฟังความเห็นจากพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีอีก 4 ครั้ง (ภาพที่ 2) จนได้มาซึ่งแบบร่างขั้นสุดท้ายของวัดป่าวิมุตตยาลัย

ภาพที่ 2 กระบวนการเรียนรู้กับพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี : การปฏิบัติธรรมในกรณีศึกษาตัวอย่าง (ซ้าย) การดูกรณีศึกษา (กลาง) และการตรวจแบบร่าง (ขวา)

ภาพที่ 3 กระบวนการเรียนรู้กับผู้ใช้โครงการ : การสนทนากลุ่มย่อย (ชาย) และการตรวจแบบร่าง (ขวา)

2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการกับผู้เขียนนั้นมี 3 ขั้นตอน คือ 2.1.) การตอบแบบแสดงความคิดเห็นและ 2.2.) การสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการที่ผ่านหลักสูตรปฏิบัติธรรมระยะสั้นที่กรณศึกษาไร่เจริญตะวันในโครงการ “ท่องเที่ยวไทยให้ถึงธรรม 2553” เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน ที่นำโดยพระมหาวิชัย วชิรเมธี 2.3.) การตรวจแบบร่าง (ภาพที่ 3)

3. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างพระมหาวิชัย วชิรเมธีและผู้เขียนเพื่อพิจารณาที่ตั้งโครงการที่มีผู้มีจิตศรัทธา ถวายให้สร้างวัดนั้น ได้วิเคราะห์ข้อได้เปรียบและข้อจำกัดของที่ตั้งโครงการแต่ละแห่ง ทั้งในเรื่องลักษณะทางกายภาพและศรัทธาของชุมชนเพื่อตัดสินใจเลือกที่ตั้งที่เหมาะสมที่สุดซึ่งตั้งอยู่ที่รังสิตคลอง 14 ตำบลหนองสามวังใต้ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

อย่างไรก็ดีการได้มาซึ่งที่ตั้งโครงการของวัดปาวิมุตตยาลัยนั้นไม่ได้ผ่านกระบวนการเลือกที่ตั้งโครงการ (Site Selection) โดยตรง แต่เลือกจากที่ดินที่มีผู้มีจิตศรัทธาจะถวาย จึงมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่เกื้อหนุนความเป็นอวาสสปปายะอยู่บ้าง อาทิหากที่ตั้งโครงการมีปัจจัยที่บริบูรณ์พร้อม ได้แก่ 1.) มีพลังธรรมชาติที่สมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายในที่ตั้งโครงการ คือ มีทะเลสาบ ป่าหนาแน่น ภูเขา คลอง เป็นต้น 2.) มีการเข้าถึงที่เอื้อให้เกิดความสงบคือ ถนนขนาดเล็กและมีความเร็วในการสัญจรไม่มากนัก มีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นต้น 3.) มีศรัทธาจากชุมชนโดยรอบแต่อย่างไรก็ตามผู้ออกแบบก็ได้ใช้เครื่องมือในการออกแบบวางผังสถาปัตยกรรมเพื่อเกื้อหนุนให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดนั้นผู้เขียนประยุกต์ใช้แนวคิดของโยนิโสมนสิการและกัลยาณมิตร เพื่อถอดความรู้ที่มองไม่เห็น (Tacit Knowledge) ในตัวบุคคลสปปายะทั้ง 2 และพัฒนาให้เป็นรูปธรรม จนนำมาสู่ตัวแปรตามในการออกแบบคือ แบบร่างขั้นสุดท้ายของวัดปาวิมุตตยาลัยที่เอื้อต่อความสปปายะ

คุณลักษณะของอวาสสปปายะ

จากปฏิบัติการออกแบบทั้งหมดข้างต้น รวมถึงการทบทวนวรรณกรรม สัมภาษณ์ครูบาอาจารย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจำนวน 7 ท่าน ผู้เขียนได้พบว่าความเป็นอวาสสปปายะนั้นมีคุณลักษณะอยู่ 4 ประการได้แก่

ลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

1. ในธรรมชาติมีความวิเวกที่ทำให้จิตใจของผู้คนมีความสงบ เมื่อจิตสงบจิตจึงเป็นกุศลได้ง่าย นอกจากนี้ทางวิทยาศาสตร์ยังระบุว่าธรรมชาติมีคลื่นอัลฟาซึ่งเป็นคลื่นต่ำที่ไม่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมในเมือง คลื่นอัลฟานี้ มีความถี่ 8-13 เฮิร์ตซ์ (Hertz) คลื่นนี้เป็นคลื่นที่มีความสงบมากขึ้น และเป็นคลื่นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์มาก เพราะเป็นช่วงที่เราสามารถนำข้อมูลที่ดีเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ ความทรงจำถาวร หรือเป็นการโปรแกรมสมองใหม่ได้ (ชิป ศรีสกุลไชยรัก, 2550)

2. ธรรมชาติเป็นสถานที่เอื้อให้เกิดการศึกษาและปฏิบัติให้เข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนา คือ ไตรลักษณ์ ได้แก่ ความทุกข์ ไม่เที่ยงและเป็นอนัตตา เช่น ใบไม้กิ่งไม้ที่เติบโต ผุพัง และร่วงหล่น ท้องฟ้าที่แปรเปลี่ยนจากกลางวันเป็นกลางคืน เป็นต้น เมื่อจิตซึมซับไตรลักษณ์จากธรรมชาติภายนอกอยู่เป็นนิจแล้วก็จะสามารถเข้ามาเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นไตรลักษณ์ของจิตใจภายในได้ เมื่อบ่อยครั้งเข้าจิตก็จะเกิดการปล่อยวางทำให้กิเลสจึงถูกประหารไปอย่างถาวร

ลักษณะที่ลักษณะที่สงบและวิเวก

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่าเมื่อใดจิตมีความสงบ เมื่อนั้นจิตจึงเป็นกุศลได้ง่าย จึงเป็นคำถามต่อไปว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ครูบาอาจารย์ท่านอุปมาอุปไมยไว้ว่า “ธรรมชาติของจิตนั้นเหมือนลิง ไม่หยุดนิ่ง ชัดสายไปมาอยู่ตลอดเวลา เมื่อจิตชัดสายอยู่ตลอดเวลา

เวลาจิตก็ถูกขัดไปตามกระแสของอารมณ์ที่เข้ามากระทบทางทวารทั้ง 6 จิตจึงไม่สามารถที่จะปรารถนาอารมณ์ที่จะเอื้อให้เกิดกุศลได้ แต่เมื่อใดที่จิตสงบลงจิตจึงจะสามารถปรารถนาอารมณ์ที่ก่อให้เกิดกุศลได้ เช่น พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ จนไปถึงรูปนามอันเป็นฐานของวิปัสสนาปัญญา ฯลฯ จิตจึงเป็นกุศลได้ง่ายกว่าการที่จิตฟุ้งซ่าน” อีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นความสำคัญของความสงบคือ ความสงบนั้นเป็นเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญญา สามารถกล่าวตามลำดับได้ดังนี้ คือ ความสงบนั้นแปรผันโดยตรงกับสภาวะของจิตที่มีสมาธิ กล่าวคือ เมื่อจิตสงบไม่ซัดส่ายไปตามอารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบ จิตก็อยู่ในภาวะที่มีสมาธิ ในลำดับต่อมาเมื่อจิตมีสมาธิ ปัญญาก็สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายตามมา อันเนื่องมาจาก สมาธิเป็นเหตุใกล้ให้เกิดปัญญา (ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์, 2546)

ลักษณะที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น

เพราะสภาพแวดล้อมที่มีองค์ประกอบมากจนเกินไป เช่น มีการประดับประดาตกแต่ง หลูหรา จะทำให้เกิดภาวะในการดูแลจนไม่สามารถภาวนาได้อย่างเต็มที่จึงเป็นภาวะที่ทำให้เกิดทุกข์ ยิ่งไปกว่านั้นหากมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะที่สมถะมีเท่าที่จำเป็นกับสภาวะจิตใจแล้ว จะเห็นได้ว่าความสมถะถือเป็นจุดที่เรียกว่า “ความพอดี” ที่จะก่อให้เกิดจิตที่

เป็นอโลภะกับจิตที่เป็นโอโหสะกล่าวคือ หากมีมากจนเกินไป เช่น มีการตกแต่งประดับประดามากมาย จะส่งผลให้จิตมีความใคร่ (ราคะ) ความอยาก (โลภะ) ได้ง่าย แต่หากว่ามีน้อยจนเกินไปจนไม่สะดวกต่อการภาวนา จะส่งผลให้จิตมีความขุ่นเคือง(ปฏิฆะ) หรือความโกรธ (โทสะ) ได้ง่าย แต่ถ้าตั้งอยู่ในความพอดีแล้วจิตที่เกิดขึ้นก็จะเป็จิตที่ไม่มีทั้งราคะ โลภะ ปฏิฆะและโทสะ ซึ่งเป็นจิตที่เป็นกุศลอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่แผงนัยยะทางธรรม

คือ มีวัตถุประสงค์ที่เป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะควบคู่ไปกับสอนการเจริญสมาธิวิปัสสนา ซึ่งเป็นสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะคนที่ไม่รู้หนังสือ เปรียบได้กับวิธีการที่พระพุทธองค์ใช้ในการสอน คือ การอุปมาอุปไมย เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพและเข้าใจในธรรมกถาได้ง่ายขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2526)

แล้วลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมอย่างไร ผู้เขียนใคร่จะสรุปผ่านกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่งซึ่งได้แก่ 1.) วัดป่านานาชาติ และ 2.) สวนโมกขพลารามและสวนโมกขนิทานาชาติ ดังตารางที่ 1 สรุปรูปธรรมของลักษณะแห่งอวาสสี่ปายะในกรณีศึกษาวัดป่านานาชาติและสวนโมกขพลาราม

ตารางที่ 1 รูปธรรมของลักษณะแห่งอวาสสี่ปายะ

รูปธรรมของลักษณะแห่งอวาสสี่ปายะในกรณีศึกษาทั้ง 2		
	วัดป่านานาชาติ	สวนโมกขพลารามและสวนโมกขนิทานาชาติ
ลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัดส่วนของธรรมชาติ 95% 2. ต้นไม้ใหญ่สูง 20-30 เมตร 3. สัดส่วนอาคารไม่สูงเกินยอดไม้ 4. อาคารกระจายตัวแทรกไปกับธรรมชาติ 5. ช่องเปิดที่นำธรรมชาติเข้ามาสู่ภายในตัวอาคาร 6. วัสดุธรรมชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัดส่วนของธรรมชาติ 90% 2. ต้นไม้ใหญ่สูง 20-30 เมตร 3. สัดส่วนอาคารสูงไม่เกินยอดไม้ 4. ผังเปิดโล่ง นำธรรมชาติเข้ามาภายในอาคาร
ลักษณะที่สงบสะอาด สว่าง	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแบ่งพื้นที่ใช้งานให้เป็นสัดส่วน 2. มีป่าปลูกเป็นปราการธรรมชาติ 3. การเข้าถึงอย่างแยบคาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน 2. การเข้าถึงอย่างแยบคาย
ลักษณะที่สมถะมีเท่าที่จำเป็น	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ไม่มีการประดับและตกแต่งใดๆ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัสดุ คงทน บำรุงรักษาง่าย 2. ใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่น 3. รูปแบบอาคารที่เรียบง่าย 4. ใช้พื้นที่ธรรมชาติให้มากที่สุด
ลักษณะที่แผงนัยยะทางธรรม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป ต้นไม้พุดได้ รูปถ่ายครูบาอาจารย์ โคร่งกระดุก 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ภาพปริศนาธรรมและภาพหินสลักในโรงมหรสพทางวิญญาณ สระนาฬิกา ธรรมวารินาวา รูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และโบสถ์ธรรมชาติ

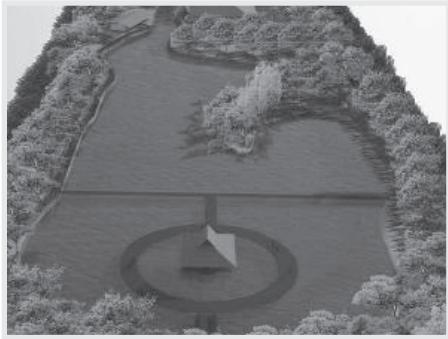
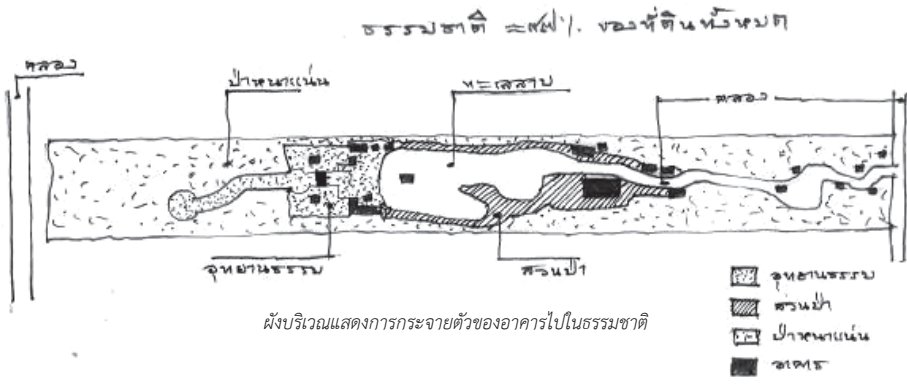
ผลงานออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัยที่เอื้อต่ออวาสลัปปายะ

หลังจากที่ได้ถอดรหัสอวาสลัปปายะที่วัดป่านานาชาติ และสวนโมกข์ทั้งสองแห่งแล้ว ผู้เขียนได้นำชุดความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบทั้งการตั้งเป็นประเด็นคำถามและการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษาในการแลกเปลี่ยนกับพระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี เป็นต้น ทำให้เกิดการต่อยอดและผสมผสานแนวคิดและรูปธรรมที่ตอบแนวคิดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับทั้งตัวพระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้โครงการ และที่ตั้งโครงการจนเกิดเป็นความคิดรวบยอดที่เป็นหัวใจสำคัญของวัดป่าวิมุตตยาลัย ได้แก่ “หลอมรวมความเป็นวัดป่ากับวัดบ้านเข้าไว้ด้วยกัน 90% เป็นธรรมชาติ เป็นผืนป่า สิ่งปลูกสร้างน้อยที่สุด มีความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด ไม่ประมาทอ่อนน้อมถ่อมและกลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด มีนัยยะทางธรรม จุดหมายสูงสุดอยู่ที่วิมุตติหรือนิพพาน มีความงามแบบพระ

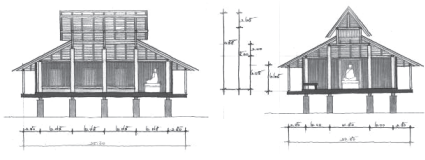

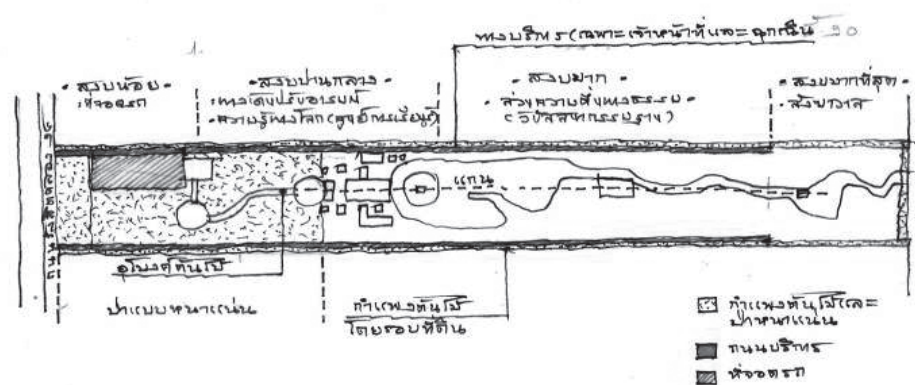
มีความร่วมสมัย เป็นอุทยานทางธรรม เป็นวัดที่มีชีวิตชีวา รุ้ร้อนรู้หนาวกับสังคม และไม่ทิ้งรากของครูบาอาจารย์” และนำไปสู่การกำหนดแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่ออวาสลัปปายะที่วัดป่าวิมุตตยาลัยได้ 3 ประการ คือ

- 1.) เป็นอวาสที่เอื้อต่อการตื่นรู้ ด้วยการสร้าง
 - 1.1.) อวาสที่นำพลังธรรมชาติมาเสริมสร้างการตื่นรู้ของคน
 - 1.2.) อวาสที่สงบ สะอาด สว่าง
 - 1.3.) อวาสที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น
- 2.) เป็นอวาสที่บูรณาการความรู้ทางโลกกับความตื่นทางธรรมและรวมเอาความเป็นวัดบ้านเข้ากับวัดป่าเข้าไว้ด้วยกัน
- 3.) เป็นอวาสที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมีรูปธรรมที่ตอบแนวคิดในการออกแบบ ดังตารางที่ 2 สรุปแนวคิดและวิธีการตอบแนวคิดในการออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัยให้เอื้อต่อความสัปปายะ

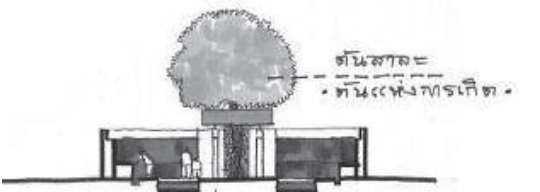

ตารางที่ 2 แนวคิดและรูปธรรมในการออกแบบสถาปัตยกรรม

แนวคิดและวิธีตอบแนวคิด	รูปธรรมของวิธีการตอบแนวคิด
<p>1.) เป็นอวาสที่เอื้อต่อการตื่นรู้</p> <p>1.1) อวาสที่นำพลังธรรมชาติมาเสริมสร้างการตื่นรู้ของคน</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหลัก(landscape dominate architecture) 97 % ของพื้นที่ทั้งหมด - มีธรรมชาติที่หลากหลาย ได้แก่ ป่าแบบหนาแน่น สวนป่า ทะเลสาบ อุทยานธรรม คลอง เป็นต้น เกิดเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการเรียนรู้ธรรม - มีการจัดการธรรมชาติให้เกิดความร่มรื่นและรื่นรมย์ด้วยการสร้างธรรมชาติที่มีการจัดการขึ้นมาใหม่(man-made nature) ได้แก่ ต้นไม้ใหญ่ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น จามจุรี มะฮอกกานี เป็นต้น 	 <p>ทัศนียภาพรวมของโครงการที่มีธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหลัก (landscape dominate architecture) ความหลากหลายของธรรมชาติทั้งทะเลสาบ สวนป่า คลอง เป็นต้น</p>
 <p>ผังบริเวณแสดงการกระจายตัวของอาคารไปในธรรมชาติ</p>	

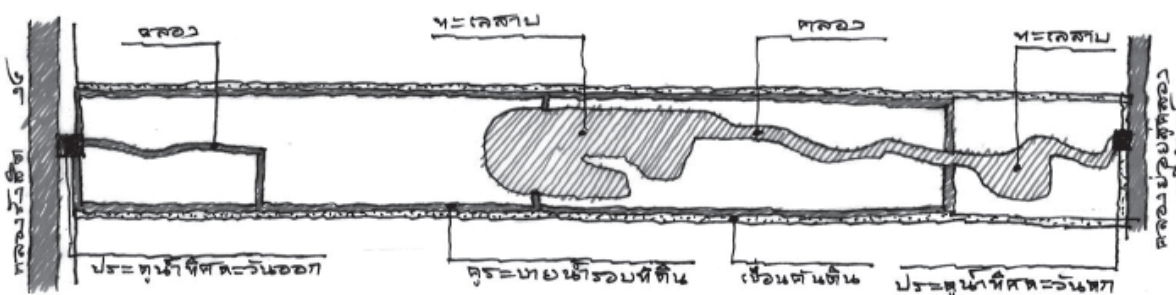
ตารางที่ 2 แนวคิดและรูปธรรมในการออกแบบสถาปัตยกรรม (ต่อ)

<ul style="list-style-type: none"> - อาคารต่างๆแสดงคุณลักษณะของความอ่อนนุ่มถ่อมตนและกลมกลืนกับธรรมชาติ โดย มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น ซึ่งมีความสูงไม่เกินยอดไม้และมีลักษณะกระจายตัวไปตามผืนป่าและผืนน้ำ โดยมีทั้งหมด 9 เสนาสนะ อาคารที่มีขนาดใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ประมาณ 1,000 ตารางเมตร - ใช้วัสดุที่เป็นธรรมชาติหรือแสดงสัจจะของวัสดุ ได้แก่ ไม้ที่มาจากธรรมชาติ หมุนเวียน ปูนเปลือย เป็นต้น - มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น มีชายคายื่นยาวค้อมแดดค้อมฝน มีความโปร่งโล่ง ระบายความร้อนได้ดี เป็นต้น - อาคารมีการเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับภูมิทัศน์โดยรอบ โดยวางตำแหน่งอาคารให้ได้มุมมองที่รื่นรมย์ที่มีทั้งทเลสาบ คลอง ป่าแบบหนาแน่นและป่าแบบสวน รวมถึงเปิดช่องเปิดเพื่อนำธรรมชาติภายนอกเข้ามาสู่ภายในให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ - อาคารสำคัญเป็นจุดหมายตาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ได้แก่ พระอุโบสถลอยอยู่บนทะเลสาบ ซึ่งมีน้ำต้นไม้และท้องฟ้าเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน <p>1.2.) อาวาสที่สงบ สะอาด สว่าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างปราการธรรมชาติขึ้นเพื่อให้พื้นที่ภายในวัดเกิดความสงบ วิวทิวทัศน์ได้แก่สร้างกำแพงต้นไม้ไม่น้อยกว่า 10 เมตรโดยรอบพื้นที่ และปลูกป่าแบบหนาแน่นที่ด้านหน้าของวัดเป็นระยะทางลึกจากถนนเข้ามา 200 เมตร - จัดวางลำดับพื้นที่การใช้งานให้เป็นสัดส่วนเพื่อให้เกิดทำให้เกิดบรรยากาศของความสงบสูงสุด โดยลำดับพื้นที่จากความสงบน้อยให้อยู่ด้านหน้าของที่ดินและความสงบมากให้อยู่ทางด้านหลังของที่ดิน - จำกัดรถยนต์ให้อยู่เฉพาะส่วนหน้าของวัด ยกเว้นรถสำหรับบริการและรถที่ใช้ในยามฉุกเฉิน - จัดลำดับการเข้าถึงโดยให้เดินผ่านความร่มรื่นของอุโมงค์ต้นไม้และป่าแบบหนาแน่นเป็นทางเข้าหลัก - ใช้วิธีการวางผังแบบมีแกน มุ่งตรงไปยังพระอุโบสถซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัดเพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงความ เป็นศาสนสถาน นำไปสู่ความสงบ สำรวม 	 <p>ทัศนียภาพพระอุโบสถ(ซ้าย)และวิปัสสนาคาร(ขวา) : ตัวอย่างอาคารที่กระจายตัวไปตามผืนป่าและผืนน้ำ มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้นและไม่เกินยอดไม้</p> <p>พระอุโบสถ : อาคารที่ใช้ไม้และปูนเปลือยเป็นวัสดุหลัก มีลักษณะและเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น มีชายคายื่นยาวค้อมแดดค้อมฝน มีความโปร่งโล่ง</p> <p>ทัศนียภาพภายในอาคารที่เจาะช่องเปิดเสมือนเป็นกรอบให้ธรรมชาติ</p> <p>ทัศนียภาพพระอุโบสถ จุดหมายตาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ</p> <p>ทัศนียภาพทางเดินปรับอารมณ์ซึ่งเป็นการเข้าถึงโดยให้เดินผ่านความร่มรื่นของอุโมงค์ต้นไม้และป่าแบบหนาแน่น</p>
 <p>ผังบริเวณแสดงวิธีการออกแบบให้เกิดความสงบ สะอาด สว่าง</p>	

ตารางที่ 2 แนวคิดและรูปธรรมในการออกแบบสถาปัตยกรรม (ต่อ)

<p>1.3.) อาคารที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีองค์ประกอบที่ประดับตกแต่งเกินจำเป็น - มีความเรียบง่ายและงดงามด้วยสัดส่วนและเนื้อแท้ของวัสดุ - มีความประหยัดและมีเท่าที่จำเป็นทั้งในแง่ของโครงสร้างและวัสดุ 	 <p>ทัศนียภาพเรือนแขกแก้ว(ซ้ายบน) หอไตรในวิหารแห่งวรรณกรรม(ขวาบน): ตัวอย่างอาคารที่ไม่มีเครื่องเครา เครื่องประดับตกแต่งที่เกินจำเป็น มีความเรียบง่ายและงดงามด้วยสัดส่วนและเนื้อแท้ของวัสดุ และมีความประหยัดและมีเท่าที่จำเป็นทั้งในแง่ของโครงสร้างและวัสดุ</p>
<p>2.) เป็นอาคารที่บูรณาการความรู้ทางโลกกับความตื่นทางธรรมและรวมเอาความเป็นวัดบ้านเข้ากับวัดป่าเข้าไว้ด้วยกัน</p>	
<p>2.1.) มีการแผ่ขยายทางธรรมในทุกๆ ส่วนของวัดโดยบูรณาการให้ผสมผสานกับปัจจุบันโดยการต่อยอดภูมิปัญญาโบราณ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระอุโบสถลอยอยู่บนธรรมชาติ หมายถึง การรู้แจ้งที่ข้ามแล้วซึ่งอวิชชาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน - ลำดับการเรียนรู้จากการคิดเชิงเหตุผลสู่การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ พื้นที่แห่งความรู้ส่วนหน้า เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ด้วยการคิดเชิงเหตุผลที่เหมาะสมกับคนเมืองก่อนจะเข้าสู่ส่วนพื้นที่แห่งการตื่นรู้ด้านหลัง เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญเป็นการแทนความหมายของการเชื่อมสมองกับหัวใจเข้าไว้ด้วยกัน - ลานแห่งการเปลี่ยนผ่าน ลานที่เปิดโอกาสให้ผู้คนที่ชำระมือด้วยสายน้ำที่ไหลผ่านกำแพงสูงอันแผ่ขยายถึงการชำระความบริสุทธิ์ทั้งภายนอก (ร่างกาย) และภายใน (จิตใจ) ก่อนที่จะเข้าไปสู่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายใน - ลานโพธิ์และลานไทร ซึ่งเป็นต้นไม้ในพุทธประวัติยามตรัสรู้ ที่มีนัยยะถึงปัญญา - ลานศาละ ซึ่งเป็นต้นไม้ยามประสูติของพระพุทธองค์ ถูกวางไว้บริเวณทางเข้า มีนัยยะถึงการเริ่มต้นเข้าสู่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ - รูปปั้นพระโพธิสัตว์โลกิเตศวรหมายถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของสถาบันวิมุตตยาลัย - พุทธชาธรรม ต้นไม้พูดได้ที่บอกกล่าวถึงธรรมของพระพุทธเจ้าและครูบาอาจารย์ - สระธรรมปทุม ดอกบัวบานที่ลอยพินน้ำตามคติธรรมของบัว 4 เหล่า - หอไตรอันเป็นสัญลักษณ์แห่งปัญญาและศรัทธาในพระพุทธศาสนาจากบรรพบุรุษชาวไทย <p>2.2.) ออกแบบให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้งานหลักซึ่งเป็นกลุ่มคนในเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้มีพื้นที่ป่าออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ป่าแบบหนาแน่น ซึ่งทำหน้าที่ให้พลังธรรมชาติแก่ผู้ที่มาเยือนด้วยเสียงจิ้งหรีด เรไร ต้นไม้ใหญ่ และป่าแบบสวน ที่จะสร้างความรู้สึกที่ไม่แปลกแยกกับคนในเมืองซึ่งจะมีลักษณะเหมือนเป็นสวนสาธารณะทางจิตวิญญาณผสมผสานรวมกัน - การมีพื้นที่รองรับสื่อสมัยใหม่ เช่น ห้องฉายวิดีโอทัศน์ พื้นที่จัดงานแสดงสื่อและเสียง เป็นต้น 	 <p>รูปตัดลานแห่งการเปลี่ยนผ่าน (ภาพบน) และลานศาละ (ภาพล่าง)</p> <p>ทัศนียภาพลานพระโพธิ์สัตว์หน้าสถาบันและมูลนิธิวิมุตตยาลัย</p> <p>หอไตรกลางน้ำในวิหารแห่งวรรณกรรม(ล่าง) หอไตรอันเป็นสัญลักษณ์แห่งปัญญา และศรัทธาในพระพุทธศาสนาจากบรรพบุรุษชาวไทย</p> <p>ทัศนียภาพป่าแบบหนาแน่น (ซ้าย) และสวนป่า (ขวา)</p>

ตารางที่ 2 แนวคิดและรูปธรรมในการออกแบบสถาปัตยกรรม (ต่อ)

<p>3.) เป็นอวสานที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน</p> <p>3.1) พัฒนาที่ดินให้เหมาะสมกับบริบทของที่ตั้งโครงการ และหมุนเวียนในการใช้ทรัพยากร โดย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างทะเลสาบขนาดใหญ่ภายในที่ดินเพื่อรองรับน้ำในฤดูน้ำหลากให้เหมาะสมกับธรรมชาติของพื้นที่ที่เป็นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้ดินที่ขุดได้จากทะเลสาบมาปรับระดับดินและถมร่องสวนเดิมเพื่อลดการใช้ทรัพยากรจากภายนอกประหยัดค่าใช้จ่าย และใช้น้ำจากทะเลสาบเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบางอย่างเช่น น้ำรดน้ำต้นไม้ เป็นต้น - สร้างเขื่อนคันดินโดยรอบเพื่อป้องกันน้ำหลากจากภายนอกพื้นที่ และสร้างระบบการหมุนเวียนน้ำภายในวัดเพื่อไม่ให้น้ำภายในเน่าเสีย โดยมีประตูน้ำที่สามารถควบคุมน้ำเข้าและออกจากคลองรังสิต 14 และคลองด้านทิศตะวันตกของที่ดิน - ลดสภาพความเป็นกรดของดินด้วยดินมาลย์หรือใช้หินเกล็ดขนาดเล็กโรยทั่วพื้นที่ - ปลูกต้นไม้ที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น จามจุรี มะฮอกกานี ฯลฯ เพื่อทดแทนต้นไม้ตงเดิมที่ล้มระเกะระกะและไม่ได้รับการดูแล 	 <p>สร้างทะเลสาบขนาดใหญ่ภายในที่ดิน (บน) เพื่อรองรับน้ำในฤดูน้ำหลากให้เหมาะสมกับธรรมชาติของพื้นที่ที่เป็นที่ชุ่มน้ำ และต้นไม้ที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ชุ่มน้ำ(ล่าง) เช่น จามจุรี มะฮอกกานี เพื่อทดแทนต้นไม้ตงเดิมที่ล้มระเกะระกะและไม่ได้รับการดูแล</p>
 <p>ผังบริเวณแสดงระบบการหมุนเวียนน้ำและเขื่อนคันดินโดยรอบวัด</p>	
<p>3.2.) นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้งาน เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและลดการใช้พลังงานไฟฟ้าจากภาครัฐ ได้แก่ โซลาร์เซลล์ เครื่องทำน้ำอุ่นพลังงานอาทิตย์ ปั๊มน้ำพลังงานลม</p>	

สรุปผล

จากการปฏิบัติการทั้งหมด นอกจากจะได้แบบวัดป่าวิมุตตยาถ์ที่เอื้อต่อความสัปปายะแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าอวาสาสัปปายะในกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมนั้นมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1.) มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับบุคคลสัปปายะและโคจรสัปปายะ คือ ผู้นำทางจิตวิญญาณและที่ตั้งโครงการ กล่าวคือ หากอวาสนั้นมีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อปฏิปทาการสอนของผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว อวาสนั้นย่อมเอื้อให้เกิดความสัปปายะได้ง่าย หรือหากอวาสนั้นได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับที่ตั้งโครงการและส่งเสริมซึ่งกันและกันแล้วความเป็นอวาสาสัปปายะนั้นก็ย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายเช่นกัน เพราะอวาสาหรือสถาปัตยกรรมนั้นจะมีพลังเกื้อหนุนต่อการพัฒนาทางจิตวิญญาณของผู้ใช้งานได้จริง

2.) เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของสถาปนิกผู้ออกแบบ ทราบเท่าที่อวาสาสัปปายะนั้นเชื่อมโยงกับบุคคลสัปปายะและโคจรสัปปายะแล้ว สถาปนิกจึงจำเป็นต้องเข้าใจในตัวผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้ใช้โครงการ และที่ตั้งโครงการอย่างถ่องแท้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนกระทั่งสถาปนิกสามารถแปลความหมายเชิงนามธรรมที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นรูปธรรมของสถาปัตยกรรมได้อย่างถูกต้องโดยผ่านสู่กระบวนการออกแบบทั้งการวิเคราะห์สังเคราะห์ที่ตั้งโครงการ โปรแกรมการใช้งาน การสร้างทางเลือก และการพัฒนาแบบ

3.) มีข้อค้นพบที่พ้องกับกรณีศึกษาอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะสาธารณะของอวาสาสัปปายะที่อาจจะนำไปกำหนดเกณฑ์เบื้องต้นในการออกแบบอวาสาสัปปายะได้ คือ 3.1) ความเป็นธรรมชาติ 3.2.) ความสงบ สะอาด สว่าง 3.3.) ความงามอย่างพระ 3.4.) การแผ่แผ่ขยายทางธรรม

4.) มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวหรือมีอัตลักษณ์ตามปฏิปทาของผู้นำทางจิตวิญญาณ กลุ่มสังฆะ และที่ตั้งโครงการทั้งในแนวคิดและวิธีการตอบแนวคิดในการออกแบบ

ข้อเสนอแนะ

สำหรับบริบทของวัดป่าวิมุตตยาถ์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะมีการวิจัยประเมินความเป็นอวาสาสัปปายะเมื่ออาคารได้รับการสร้างเสร็จสมบูรณ์และมีการใช้งานจริงโดยผู้ใช้โครงการในอนาคตว่าสามารถเป็นเหตุปัจจัยจากภายนอกที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ได้จริงหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ในประเด็นของความสัปปายะนั้นควรจะมีการวิจัยซ้ำๆกันในหลายๆบริบทที่มี

ตัวแปรต้นทั้ง 4 อันได้แก่ บุคคลสัปปายะ คือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ สังฆะ สถาปนิกผู้ออกแบบ และโคจรสัปปายะ คือ ที่ตั้งโครงการแตกต่างกัน โดยการแก้ไขข้อจำกัดและพัฒนาจุดเด่นจากงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง อันจะนำไปสู่การสร้างชุดความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัปปายะในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมต่อไป

นอกเหนือประโยชน์ต้นที่เกื้อหนุนกับทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยโดยตรงแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้ยังเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงปฏิบัติการชิ้นต่อๆมา โดยอาจเป็นหนึ่งในตัวอย่างทั้งในเรื่องการกำหนดตัวแปรต้นและตัวแปรตาม วิธิดำเนินการวิจัย การดำเนินงาน กระบวนการและเครื่องมือที่ใช้ เพื่อนำไปสู่ผลงานการออกแบบ ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นประโยชน์ต่อวงการสถาปนิกในการพัฒนาการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ทั้งในแง่กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมของผู้ใช้โครงการและผลงานการออกแบบที่มาจากการพัฒนาแนวคิดและวิธีตอบแนวคิดในการออกแบบที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าจะทำให้งานสถาปัตยกรรมได้ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างสมบูรณ์ในการเป็นเหตุปัจจัยในการแก้ไขวิกฤติโลกได้อย่างยั่งยืนต่อไปเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. 2545. เอกสารประกอบการเรียนวิสุทธิมรรค. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. 2544. อุบายดับทุกข์ ฉบับรวมเล่ม. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- ธิป ศรีสกุลไชยรักษ์. 2552. งานวิจัยรูปแบบพื้นที่ใช้สอยที่มีผลต่อการพัฒนาจิตตปัญญา. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลและสถาบันอาศรมศิลป์.
- ดุสิต ทิพทัส. 2541. เกณฑ์ในการออกแบบสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2554. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2552. พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความมีขณธรรมเทศนา/มีขณมาปฏิปทาหรือกฎธรรมชาติ และคุณค่าสำหรับชีวิต. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พุทธทาสภิกขุ. 2526 และ 2531. สนวนโมกข์อยู่ที่ไหน. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. 2549. ภาพปริศนาธรรมเซนที่สวนโมกข์.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

วรภัทร์ ภูเจริญ. 2545. ซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับธรรมทาน.
กรุงเทพฯ.

สุนน อมรวินวัฒน์. 2530. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วัดป่านานาชาติ. วัดป่านานาชาติ. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2553,
จาก <http://www.watpahnachat.org/books/WPN%20Info-Flyer%20Thai.pdf>.